

Sprawozdanie

Komisji szkolnej o sprawozdaniu z czynności Wydziału krajowego
Departamentu III.

Wysoki Sejmie!

W wykonaniu uchwały z dnia 24. kwietnia 1893 r., komisya szkolna po rozpatrzeniu przekazanej sobie części sprawozdania Wydziału krajowego odnoszącej się do zakresu Departamentu III., ma zaszczyt zdać sprawę z ważniejszych czynności, o ile do jej kompetencyi należą.

W ciągu 1892 r. otrzymały najwyższą sanucyą dwie ustawy Sejmowe w dziedzinie szkolnictwa ludowego, jedna zmieniająca postanowienia niektórych artykułów ustawy z d. 1. stycznia 1889 r. o stosunkach prawnych stanu nauczycielskiego w publicznych szkołach ludowych, druga zmieniająca postanowienia art. 22 ustawy z dnia 2. maja 1873 w przedmiocie przeznaczania kar pieniężnych za nieposyłanie dzieci do szkoły. Przy uchwaleniu pierwszej z tych ustaw, uchwalone zostały zarazem dwie rezolucye wzywające rząd, a względnie Radę szkolną krajową, po pierwsze: do zamienienia istniejących szkół filialnych na etatowe, po wtóre: do ustanowienia w szkołach o dwóch do pięciu posadach nauczycielskich etatowych tylko jednej z nich jako posady młodszego nauczyciela, do których to rezolucyj zastosowała się Rada szkolna krajowa o czem zawiadomiła Wydział krajowy odezwą z d. 6. października 1892 r.

Odnosnie do drugiej sankeyonowanej ustawy wydała Rada szkolna krajowa instrukcyę, co do użycia dochodów z kar pieniężnych na zaopatrzenie ubogich uczniów w odzież i przybory szkolne.

W skutek uchwały sejmowej z d. 14. marca 1892, spowodowanej niezwołaniem sesyi sejmowej w ciągu roku 1891, a polecającej Wydziałowi krajowemu, aby czuwał nad ścisłym przestrzeganiem praw kraju w sprawie corocznego zwoływania sesyi, — Wydział krajowy odniósł się zaraz w maju 1892 r. do JE. p. Namiestnika z prośbą o wyjednanie w drodze właściwej, aby sesya sejmowa za rok 1892 została zwołaną w ciągu tego samego roku, w porze odpowiedniej i na czas dostateczny do wykonania należnych czynności.

Prócz tego Wydział krajowy upraszał zarazem JE. p. Namiestnika o wczesne ile możności oznaczenie i podanie do jego wiadomości terminu zebrania się Sejmu. Wyjednanie takiego sposobu postępowania ze strony Wysokiego Rządu byłoby zdaniem komisji szkolnej rzeczą konieczną dla należytego fizyolowania materiału przez Wydział krajowy do obrad sejmowych i dla porządnego toku tychże. Najpożądanszem byłoby, wyjednać u Wysokiego Rządu stały termin i stały okres

trwania każdorazowej sesji sejmowej i Komisya szkolna nie stawia w tym duchu żadnej rezolucyi dlatego tylko, że jej wiadomo iż podobna rezolucya zostanie wniesioną przez Wydział krajowy.

Uchwałami z dn. 30 : area i 9. kwietnia 1892 r. Sejm wezwał c. k. Rząd do zmiany lub uzupełnienia instrukcyi dla Rad szkolnych miejscowych i okręgowych, w tym duchu, aby po pierwsze: Rady szkolne miejscowe były obowiązane przedkładać preliminarze szkolne najdalej do 13. października poprzedzającego roku, a rozkładanie na kontrybuentów dodatków do podatków na cele szkolne, przekazane zostało c. k. urzędowi podatkowemu, i powtóre: izby gminom i obszarom dworskim ułatwiony był odpowiedni wpływ na układanie tych preliminarzy, oraz kontrola nad użyciem funduszy.

W skutek tych uchwał zapytywał Wydział krajowy c. k. Prezydium Rady szkolnej krajowej, czy powyższym rezolucyom stało się zadość, na co otrzymał odpowiedź, że obie te sprawy będące w związku ze sobą, są jeszcze przedmiotem badań i rokowań.

Sprawa pomnożenia internatów dla stypendystów seminariów nauczycielskich, postąpiła w 1892 roku naprzód, przez zaprowadzenie dwóch nowych internatów w Stanisławowie i Tarnowie, staraniem Towarzystwa św. Wincentego a Paulo. Każdemu z tych internatów udzielił Wydział krajowy po 500 zł. z funduszu dyspozycyjnego i mianując jednocześnie posła Stanisława Brykczyńskiego swym delegatem do komitetu kierującego internatem w Stanisławowie. W sprawie założenia internatu w Rzeszowie, konsystorz biskupi w Przemyślu, odpowiadając na zaproszenie Wydziału krajowego, zaproponował, aby tenże odniósł się do księdza Stanisława Gryzieckiego, przełożonego istniejącej w Rzeszowie bursy dla młodzieży gimnazyalnej, z zapytaniem, czyby nie chciał zająć się wprowadzeniem w życie internatu. Na zapytanie Wydziału krajowego, oświadczył ksiądz Gryziecki swoją gotowość zajęcia się tą sprawą, a nawet wniósł imieniem komitetu petycję, żądającą subwencyi rocznej 5.000 zł., oraz na wystawienie budynku bezprocentowej pożyczki dziesięć do dwunastu tysięcy. Wydział krajowy nie mogąc w zakresie własnego działania powziąć decyzji o tak znacznych wydatkach, pozostawić ją musiał Wysokiemu Sejmowi.

Tak więc z wyjątkiem Rzeszowa, gdzie sprawa nie mogła być rozstrzygniętą i założonego świeżo w b. r. seminarjum w Samborze, przy wszystkich innych seminariach w myśl życzeń Sejmu, istnieją już internaty. Prócz tego, Wydział krajowy w r. 1892 udzielił zasiłek 500 zł. na urządzenie internatu dla uczennic seminarjum żeńskiego we Lwowie.

Rada szkolna krajowa w wykonaniu uchwały sejmowej, polecającej Wydziałowi krajowemu, ażeby w porozumieniu z c. k. Radą szkolną krajową, żądał rewersów od stypendystów pedagogicznych, wydała okólnik do wszystkich dyrekcji seminariów, w którym postanowiono, że każdy stypendysta winien wystawić rewers zobowiązujący go do poświęcenia się zaraz po skończonej nauce zawodowi nauczycielskiemu przez lat 6. To samo stosuje się do uczennic z tą różnicą, że stypendya mają być przyznane tylko zamiejscowym, które zobowiązują się po ukończeniu nauk, przyjmując posady nauczycielki także w szkołach wiejskich, przez co stało się zadość wyrażonemu poprzednio życzeniu komisji szkolnej. W kwestyi kontroli oświadczyła Rada szkolna, że prowadzić będzie ewidencję stypendystów.

Na rezolucyę wzywającą c. k. Rząd, aby podwyższył subwencyę państwową na stypendya dla kandydatów na nauczycieli szkół ludowych, jakkolwiek uchwaloną była przez Wysoki Sejm w d. 8. kwietnia 1892 r., a ponowioną w d. 23. kwietnia 1892 nie powziął dotąd c. k. Rząd żadnej decyzji, co jest tem dziwniejsze, że sprawa ta ze względu na brak nauczycieli jest nader piekącą.

W myśl za to uchwały sejmowej z d. 30. marca 1892 r., Cesarz najwyższem postanowieniem z d. 4. września 1892, zezwolił na stopniowe utworzenie gimnazjum z wykładowym językiem ruskim w Kołomyi, na razie za pomocą zaprowadzenia równorzędnych klas przy miejscowym gimnazjum. W roku szkolnym 1892/3 powstał już równorzędny oddział pierwszej klasy.

W załatwieniu szeregu rezolucji uchwalonych przez Wysoki Sejm w dniu 4. kwietnia 1892 r. w sprawie reformy szkół średnich, Ministerstwo wyznań i oświaty zatwierdziło reskryptem z dn. 12. listopada 1892 r. nowy plan nauki w galicyjskich szkołach realnych i zapowiedziało, iż rozstrzygnięcie w sprawie wprowadzenia uniformów w szkołach średnich galicyjskich wkrótce nastąpi. Co się tyczy zaś przyznawania dodatków zasługi nauczycielom i podwyższenia ich poborów, oznajmiło, że to będzie przedmiotem dalszej rozważki.

Sprawa ustanowienia lekarzy szkolnych przy szkołach średnich w Galicyi nie została dotąd przez c. k. Rząd rozstrzygnięta.

Petycja Towarzystwa prawniczego we Lwowie aby prawo polskie zostało uznane za przedmiot egzaminacyjny, wniesiona do Wysokiego Sejmu w marcu 1892 r., przekazana została komisji prawniczej, która przygotowała odpowiednie wnioski.

Gdy jednak z powodu wczesnego zamknięcia sesji wiosennej, wnioski te nie mogły już przyjść pod uchwałę Sejmu, i oddane zostały do załatwienia Wydziałowi krajowemu, przeto tenże, powołując się na uchwały sejmowe z lat poprzednich, jak również na oświadczenie J.E. Ministra w Radzie Państwa, odniósł się z prośbą do c. k. Prezydium Namiestnictwa, aby sprawę uznania prawa polskiego za przedmiot egzaminacyjny przy państwowych i ścisłych egzaminach prawniczych poparło swym wpływem u Rządu centralnego, wyrażając przytem nadzieję, że przy gorącym poparciu Namiestnictwa, powyższemu życzeniu stanie się zadość. Komisya szkolna jakkolwiek żywo uznaje działalność w tym kierunku Wydziału krajowego, nie może jednak zataić, iż świeżo ogłoszona ustawa o studiach prawniczych i egzaminach rządowych utrudnia zrealizowanie tej nadziei.

Subwencyonowanie wydawnictwa ruskich książek szkolnych doznało korzystnej zmiany. W skutek bowiem uchwały Wysokiego Sejmu z d. 8. kwietnia 1892 r. odpowiadającej wyrażonym życzeniom komisji szkolnej, dochód otrzymywany ze sprzedaży ruskich książek szkolnych, począwszy od roku 1893 obracany będzie na pomnożenie funduszków wydawnictwa, a nie jak przedtem na częściowe pokrycie wyznaczonej subwencji.

W sprawie teatru lwowskiego Wydział krajowy idąc za myślą rezolucji sejmowej, uchwalonej w dniu 8. kwietnia 1892, a polecającej jemu, aby wypłacał subwencye tylko temu dyrektorowi, który będzie zadość czynił wskazówkom komisji artystycznej, ustanowionej przez Wydział krajowy, zawiązał komitet artystyczny do przedstawienia obecnego stanu sceny lwowskiej i sformułowania warunków, od których wypełnienia dalszą wypłatę subwencji należałoby uczynić zawisłą. Warunki te zostały sformułowane i ujęte w formę deklaracji, którą podpisał obecny przedsiębiorca teatru, a nad wypełnieniem tejże czuwa komitet artystyczny, w skutek czego Wydział krajowy mógł stwierdzić, że stan sceny lwowskiej wykazuje dość znaczny postęp. Uznając więc usiłowania dyrekcji, nie mógł Wydział krajowy odmówić jej wypłaty subwencji.

Co się tyczy budowy nowego teatru we Lwowie, to rada miejska lwowska przyjąwszy do wiadomości poczynione przez Wydział krajowy warunki i zastrzeżenia, przekazała rzecz do załatwienia nowej radzie.

Unieważnienie wyborów odroczyło budowę na czas dłuższy. Ponieważ zaś stan obecnego budynku teatralnego był pod każdym względem opłakany a Namiestnictwo udzielając dalszą koncesję na prowadzenie teatru, uczyniło zawisłym zezwolenie dawania przedstawień, od wykonania niezbędnych restauracji, przeto Wydział krajowy poczynił usilne starania ażeby reprezentacya miasta zarządziła restaurację dotychczasowego budynku, w terminie przez władzę wskazanym. Wskutek tych starań Rada miejska przeznaczyła na ten cel 12.500 zł. i przeprowadziła roboty rekonstrukcyjne. Kwestya budowy nowego gmachu stanie się aktualną dopiero po ukonstytuowaniu się nowej Rady miejskiej a Wydział krajowy obiecuje, że sprawy tej nie spuści z oka.

Teatrowi polskiemu w Krakowie wyasygnował Wydział krajowy na podstawie sprawozdania komisji artystycznej uchwaloną subwencyę w dwóch ratach po 4000 zł. na ręce przedsiębiorcy.

Również wypłaconą została cała uchwalona subwencya teatrowi ruskiemu, który w ostatnim okresie dawał przedstawienia pod dyrekcją Biberowicza w miastach i miasteczkach wschodniej Galicyi i Bukowiny z początkiem bieżącego roku. Prowadzenie teatru ruskiego objął we własny zarząd Wydział Towarzystwa Ruskiej Besidy.

Sprawa połączenia aktów i ksiąg archiwów gminnych z archiwami we Lwowie i Krakowie a względnie rozciągnięcia nad tamtymi kontroli posunęła się nieco naprzód, jakkolwiek widocznem jest, że z powodu inercyi zarządów gminnych zbyt leniwie postępuje.

W skutek ponownych poleceń wydanych przez Wydział krajowy tak w roku zeszłym jak i bieżącym przedłożyły inwentarze swych archiwaliów, gminy: Jaworów, Rzochów i Przeclaw, a gmina Firlejów przesłała swe archiwalia Wydziałowi krajowemu. Na wniosek lwowskiej i krakowskiej dyrekcji archiwów aktów grodzkich i ziemskich, przydzielił Wydział krajowy archiwalia gminy Potylicz i inwentarze archiwaliów gmin Podgrodzie i Jaworów do archiwum lwowskiego a inwentarz archiwaliów gminy Rzochów do archiwum krakowskiego.

Wyznaczoną przez Wysoki Sejm w budżecie na rok 1892 kwotę 2000 zł. na restauracyę grobów zasłużonych w kościele Śgo Stanisława na Skałce w Krakowie, wyasygnował Wydział krajowy na wniosek konserwatorów Galicyi zachodniej na ręce skarbnika tego grona Dra Sławomira Odrzywolskiego, przyczem zawiadomił ks. Ambrozego Fedorowicza, przeora OO. Paulinów na Skałce, iż powyższa subwencya służyć będzie do jego dyspozycyi, w porozumieniu z gronem konserwatorów.

Sprawa restauracyi kościoła i klasztoru w Tyńcu natrafiła na niemałe trudności z powodu wniesionych przeciw orzeczeniu starostwa Wielickiego rekursów komitetu parafialnego i Dyrekcji lasów i domen występującej w imieniu funduszu religijnego. Rekursy te opierają się na podstawie, że zamierzona restauracya o ile ma na celu utrzymanie zabytków sztuki i pomników dziejowych nie może obowiązywać komitetu parafialnego i funduszu religijnego.

Namiestnictwo przeto poleciło starostwu w Wieliczce wedle przełożonych planów i kosztorysów zbadać, co jest niezbędnie koniecznem dla potrzeb parafialnych a co wchodzi w zakres restauracyi artystycznej i wydać opinię, czy w obec zachodzących okoliczności nie byłoby wskazaniem udzielenie nadzwyczajnego daru z łaski funduszu religijnego, oprócz przypadającego z prawa datku patronalnego.

Na restauracyę kościoła w Bieczu i dzieł sztuki w nim się znajdujących, Ministerstwo wyznań o oświaty udzieliło datek konkurencyjny w kwocie 3.324 zł. i 33¹/₂ et., o czem Namiestnictwo zawiadomiło Wydział krajowy. Ponieważ jednak Ministerstwo zrobiło nadzieję udzielenia na ten cel subwencyi z funduszy państwowych, przeto Wydział krajowy odniósł się do Namiestnictwa z zapytaniem czy poczyniło jakie kroki w celu uzyskania subwencyi, która na podobne cele w innych krajach Austrii dość hojnie szafowaną bywa.

W skutek uchwalonej przez Wysoki Sejm rezolucyi w d. 9. kwietnia 1892 r., wystosowało Namiestnictwo do wszystkich starostw okólnik, wzywający je, ażeby czuwały nad ścisłym wykonywaniem przepisów o spoczynku niedzielnym i wydały odpowiednie przypomnienia Zwierzchnościom gminnym, oraz posterunkom żandarmeryi.

Dwie petycye zmierzające do zmiany uchwalonego przez Wysoki Sejm w d. 21. stycznia 188) r. statutu emerytalnego, jedna urzędników oddziałów rachunkowego, kasowego i manipulacyjnego, Wydziału krajowego, druga urzędników i sług etatowych krajowego szpitala powszechnego, zostały przedłożone Wysokiemu Sejmowi z poparciem przez Wydział krajowy w r. 1890.

Pierwszą z tych petycyi przedstawiła komisya administracyjna Sejmowi do uwzględnienia. Wysoki Sejm jednak postanowił na posiedzeniu z d. 21. listopada, przekazać odnośne sprawozda-

nie, do ponownego, szczegółowego zbadania, ocenienia i przedłożenia w tym przedmiocie sprawozdania na następnej sesyi. Druga z tych petycyi jako niezadowolona, przekonana została również w skutek ogólnej uchwały Sejmu Wydziałowi krajowemu do załatwienia. Wydział krajowy zważywszy, że popierając te petycye uczynił to na podstawie zebranego dotychczas obfitego materiału, i że polecenie dalszego badania tej sprawy, może być spełnionem dopiero, gdy materiał ten uzupełnią doświadczenia zrobione przez dłuższy czas, przy zastosowaniu statutu w terażniejszym jego brzmieniu, zważywszy dalej, iż w obec zamierzonej reformy ustawowy służbowej, mogą się okazać potrzebne dalsze zmiany statutu, postanowił nie przedkładać na teraz Wysokiemu Sejmowi żadnego wniosku w tym względzie. Postanowienie to uważać musi komisya szkolna za dostatecznie uмотywowane.

Subwencyonowana z funduszu krajowego izraelska szkoła w Brodach, wykazuje wedle sprawozdania Dyrekcji zmniejszenie się frekwencji uczniów w roku szkolnym 1891/2, w porównaniu z poprzednim o piętnastu. Niepomyślny ten objaw, nie może być jednak uważanym jako obciążający kierownictwo szkoły, gdyż delegat Wydziału krajowego do nadzoru tejże poseł Oktaw Sala, ponawia swoją pochlebną opinię z lat poprzednich, o zachowaniu się kierownika szkoły i nauczycieli, jak również o metodzie nauczania i postępie dzieci. Przypisać go raczej należy zubożeniu ludności miejskiej, emigracyi rodzin zamożniejszych, co się odbiło również na położeniu nauczycieli pozbawionych ubocznych dochodów, jakie przynosiły dawniej lekcy prywatne. To położenie zniewoliło nawet inspekcję do asygnowania nauczycielom 10 procent zapomogi z funduszu emerytalnego.

Sprawozdanie z czynności Macierzy polskiej za rok 1892, w wydanych czterech nowych publikacjach i trzech przedrukach dawniejszych, wykazuje, co z uznaniem należy zaznaczyć, kierunek sięgający po za szablony noralizujących powiastek. Książeczki takie jak: Pamiętniki Paska, w opracowaniu Dra Cermaka, Dziwy Swiata Juliusza Starkla i Odkrycie Ameryki Dra Ludwika Finkla, przyczynią się niewątpliwie korzystnie do rozszerzenia zakresu pojęć i wiedzy u ludu.

Nie jest to wprawdzie jeszcze literatura popularno fachowa, której uwzględnienia życzyła sobie komisya szkolna, ale taka literatura dotąd u nas prawie nie istnieje a stworzyć ją od razu nie jest w mocy Macierzy polskiej. Chcąc ją powołać do życia, należałoby zdaniem komisji szkolnej zaprowadzić coroczne konkursy z zachęcającą nagrodą, na dziełka popularne z dziedziny rękodzielnictwa, rolnictwa, gospodarstwa i przemysłu domowego oraz przyrodoznawstwa, co rok w innej gałęzi i przedmiocie.

W ciągu roku szkolnego 1892/3 wprowadził w życie Wydział krajowy ośm fundacyi stypendyjnych, a mianowicie: Fundacye śp. Tomasza Bodziocha, Imienia Jezienickich, ś. p. Karola Skibińskiego, ś. p. Stanisława Strzałkowskiego, Jana i Tekli Szlezingerów, Klementyny Teodorowiczówny, Wincentego Trojanowskiego i wreszcie Dra Franciszka Urbańskiego o dwóch stypendyach po 600 zł. rocznie dla artystów polskiego pochodzenia, bez różnicy wyznania a kształcących się w szkole sztuk pięknych w Krakowie. Dawniejszych fundacyi dla różnych przeszkód nie wprowadzonych dotąd w życie, jest jeszcze trzydzieściedziewięć.

W sprawie zwrotu zaległych zaliczek udzielonych z krajowego funduszu szkolnego, Radom szkolnym okręgowym, wystosował Wydział krajowy wielokrotne odezwy do Rady szkolnej krajowej i Rad okręgowych. Skutkiem tego Rada szkolna krajowa rozporządzeniem z d. 3. stycznia 1892 r. poleciła urzędowi podatkowemu, ażeby w miarę zapasów kasowych, przeprowadzały odpowiedzialnie kwoty z funduszy szkolnych okręgowych do krajowych, na umorzenie zaliczek. Jest więc nadzieja, że zaległości te które do ostatniej chwili stale się powiększały, odtąd zaczną się zmniejszać.

Wydział krajowy poczynił również odpowiedni kroki, aby uzyskać odbiór należności przypadających funduszowi szkolnemu krajowemu, tytułem zwrotu zaoszczędzeń w zasiłkach udzielonych okręgowym funduszom szkolnym. Rada szkolna krajowa zarządziła zwrot tych zaległości w miarę zapasów kasowych.

O spieszne i energiczne ściąganie zaległych opłat spadkowych idących na rzecz funduszu szkolnego krajowego, urgował Wydział krajowy wszystkie urzędy podatkowe, tudzież prosił Prezydium Namiestnictwa, ażeby przynaglało do tej czynności e. k. Starostwa.

W przedmiocie zmiany przestarzałego sposobu pobierania tych opłat, potrzebę której poruszyła komisya szkolna w swem sprawozdaniu i rezolucyi uchwalonej przez Wysoki Sejm w dn. 29. listopada 1890 r. przedstawia Wydział krajowy osobne sprawozdanie wraz z projektem ustawy. Projekt ten normujący spłaty spadkowe nie według tego do jakiej klasy społeczeństwa spadkodawca należał jak dotąd bywało, lecz wedle wysokości spadku i w pewnym stosunku progressywnym, będzie przedmiotem obrad Wysokiego Sejmu. Uchwalenie jego zapewni racjonalne pomnożenie dochodów funduszu szkolnego krajowego.

Na tem kończąc przegląd czynności Departamentu trzeciego Komisya szkolna wnosi:

Wysoki Sejm raczy przyjąć sprawozdanie Wydziału krajowego z czynności Departamentu trzeciego do wiadomości.

Przewodniczący
Czartoryski.

Sprawozdawca
Dr. Adam Asnyk.